

MỘT SỐ BIỆN PHÁP TÍCH CỰC HÓA HOẠT ĐỘNG HỌC TẬP CHO HỌC SINH PHỔ THÔNG TRONG DẠY ĐỌC HIỂU VĂN BẢN

ThS. ĐÀO THỊ HỒNG HẠNH*

1. "Tính tích cực nhận thức là trạng thái hoạt động của học sinh (HS), đặc trưng bởi khát vọng học tập, cố gắng trí tuệ và nghị lực cao trong quá trình nắm vững kiến thức" (1). Tính tích cực nhận thức thực chất là tính tích cực học tập, là thái độ cải tạo của chủ thể đối với khách thể thông qua sự huy động ở mức độ cao các chức năng tâm lí nhằm giải quyết vấn đề học tập - nhận thức. Tích cực hóa hoạt động học tập (TCHHĐHT) về bản chất là làm phát triển, nâng cao tính tích cực học tập; là tập hợp các hoạt động nhằm làm chuyển biến vị trí của người học từ thụ động sang chủ động, từ đối tượng tiếp nhận tri thức sang chủ thể tìm kiếm tri thức. TCHHĐHT của HS là tiêu chí cốt lõi của đổi mới phương pháp dạy học.

Ở trường phổ thông (PT) hiện nay, trong dạy học Ngữ văn, dạy học đọc hiểu văn bản văn học là bước đổi mới có ý nghĩa tích cực nhất. Trong dạy học đọc hiểu, giáo viên (GV) là người tổ chức, định hướng cho HS lĩnh hội chiều sâu văn bản, HS là người "đọc" văn bản để "hiểu" văn. HS PT là những chủ thể đọc hiểu văn đã và đang trưởng thành, có năng lực và khát vọng hiểu biết. Các biện pháp TCHHĐHT góp phần chuyển biến HS từ người học văn thụ động sang chủ thể đọc - hiểu văn tích cực, sáng tạo.

2. Biện pháp TCHHĐHT cho HS PT trong dạy đọc hiểu văn bản

1) Nhóm biện pháp trước giờ dạy đọc hiểu

a) *Hướng dẫn HS làm việc với SGK.* SGK là tài liệu học tập chính. Tài liệu học tập tự nó đã chứa đựng nhiều yếu tố kích thích, động viên tính ham hiểu biết và tính tích cực tư duy của HS. Hướng dẫn HS làm việc với SGK trước giờ học nhằm khơi dậy cách cảm thụ tự nhiên, chân thành, mang cá tính sáng tạo của các em. Thói quen làm việc với SGK trước khi lên lớp chính là ý thức tự giác trong học tập, chủ động cảm thụ văn học, bước đầu nắm được mục tiêu và nội dung bài học đọc hiểu.

b) *Hướng dẫn HS sử dụng tư liệu liên quan đến bài học.* Ngày nay, HS được tiếp cận với nguồn tài liệu học tập vô cùng đa dạng. HS PT nhìn chung chưa đủ trình độ, kinh nghiệm để chọn lựa tài liệu hữu ích cho học tập. GV định hướng giúp đỡ HS lựa chọn tài liệu

tham khảo phù hợp cho việc học tập theo tinh thần tiếp xúc trực tiếp với văn bản tại SGK để có được những cảm nhận riêng của mình là chính. Tài liệu tham khảo sẽ củng cố, khắc sâu hay mở rộng những vấn đề HS đã tự mình khám phá.

c) *Xây dựng hệ thống câu hỏi để HS chuẩn bị bài.* Mỗi bài học đọc hiểu văn bản trong SGK đã có hệ thống câu hỏi "Hướng dẫn học bài"; các câu hỏi này thường hướng đến những kiến thức cơ bản về giá trị nội dung và nghệ thuật của tác phẩm, tuy nhiên mức độ khái quát cao, thường là loại câu hỏi nêu vấn đề nên HS khó trả lời, dẫn đến ngại soạn bài. Để kết nối được hoạt động đọc hiểu truyền đạt của GV với hoạt động đọc hiểu văn bản của HS, GV cần dựa vào hệ thống câu hỏi của SGK để xây dựng một hệ thống câu hỏi phù hợp với đối tượng HS, phù hợp với từng văn bản để gợi dẫn cho HS đọc hiểu trên lớp. Đây là biện pháp quan trọng để TCHHĐHT của HS cả khi tự học ở nhà và khi đọc hiểu văn bản trên lớp.

2) Nhóm biện pháp trong giờ dạy đọc hiểu

a) *Tạo hứng thú và nhu cầu đọc hiểu cho HS.* Kết quả học tập của HS phụ thuộc nhiều vào hứng thú và nhu cầu học tập. Trong đọc hiểu văn, HS có hứng thú học tập sẽ phát huy tính tích cực và sáng tạo trong tiếp nhận. Nhu cầu học tập trong đọc hiểu văn là mong muốn nắm bắt kiến thức, khám phá và hiểu biết. Hứng thú học tập và nhu cầu học tập xuất hiện trong quá trình tổ chức đọc hiểu văn. GV cần có những biện pháp tác động, tạo ra được những xúc cảm ở HS, đưa HS vào những tình huống có vấn đề để khơi gợi trí tò mò, niềm say mê khám phá ở các em.

b) *Đưa HS vào các hoạt động nghệ thuật.* Quá trình tiếp xúc với văn bản tác phẩm, chuẩn bị bài ở nhà đã làm nảy sinh ở HS nhu cầu, hứng thú học tập. Trên lớp, GV cần đưa các em vào những tình huống và hoạt động văn học để biến chủ thể tiếp nhận thành chủ thể văn học; tổ chức cho HS đọc diễn cảm, ngâm thơ, kể sáng tạo, trình bày các hình thức diễn xướng, nghe băng nhạc, xem băng hình... nhằm mục đích tạo không khí văn chương, chuẩn bị tâm thế tiếp nhận,

* Trường Đại học sư phạm - Đại học Thái Nguyên

tâm thế hoạt động nghệ thuật, giúp cho kết quả đọc hiểu văn sâu rộng hơn.

c) *Xây dựng hệ thống câu hỏi hướng dẫn đọc hiểu bài văn.* GV xây dựng trong thiết kế giáo án một hệ thống câu hỏi để định hướng cho HS đọc hiểu văn bản. Hệ thống câu hỏi này chính là hệ thống câu hỏi để HS chuẩn bị bài nhưng được chia nhỏ ra, gắn với tiến trình đọc hiểu văn bản trên lớp, gắn với việc khám phá, phân tích cấu nghĩa văn bản. Cần sử dụng nhiều loại câu hỏi, từ tìm kiếm phát hiện đến khái quát tổng hợp vấn đề, từ câu hỏi cảm xúc đến câu hỏi hiểu biết bám sát vào văn bản - tác phẩm. GV chuẩn bị kĩ lưỡng hệ thống câu hỏi hướng dẫn đọc hiểu văn bản có tác dụng TCH hoạt động “đọc” để “hiểu” của HS, là tiền đề để giờ đọc hiểu văn bản đạt chất lượng cao.

d) *Tạo ra các mối quan hệ tương tác tích cực giữa GV và HS, HS và HS, giữa các nhóm HS.* Những mối quan hệ tương tác này giúp ích trong các hoạt động tiếp nhận tích cực. GV cần tạo ra, xây dựng và điều khiển các quan hệ tương tác này để nâng cao hiệu ứng hợp tác, TCH hoạt động đọc hiểu của mỗi cá nhân và cả tập thể.

e) *Củng cố bài học.* Củng cố kiến thức là khâu quan trọng của một bài học. Hoạt động củng cố kiến thức giúp HS nhớ lại, khắc sâu kiến thức, tự đánh giá kết quả tiếp nhận, tự điều chỉnh phương pháp học tập. Có nhiều hình thức củng cố bài học: thiết kế các sơ đồ, bảng biểu; xây dựng hệ thống câu hỏi, bài tập ngắn; tổ chức các hoạt động văn học,... để HS tự tổng kết kiến thức, rút ra ghi nhớ.

3) *Nhóm biện pháp sau giờ đọc hiểu*

a) *Rèn luyện cho HS thói quen học bài, làm bài tập ở nhà.* Bài học ngày nào về nhà học, làm bài tập ngay ngày đó; học bài cũ theo phương pháp hồi cố, tái hiện kiến thức cơ bản trước khi tham khảo tài liệu và làm bài tập. Nghiên cứu bài học mới cho hôm sau học để bước đầu tiếp xúc với văn bản, có cảm xúc riêng và hiểu biết ban đầu về văn bản sắp học.

b) *Đổi mới cách ra đề kiểm tra, đánh giá.* Căn cứ vào chuẩn kiến thức, kĩ năng của từng phần văn học, từng thể loại và từng bài học để thiết kế đề kiểm tra phù hợp. Đề kiểm tra cần đánh giá được kiến thức lí thuyết và kết quả vận dụng vào thực tế đời sống của HS; vừa kiểm tra kiến thức - kĩ năng, vừa động viên, khích lệ HS học tập; kiểm tra được kết quả học của bài học và của cả quá trình học tập.

c) *Cập nhật thông tin trao đổi giữa GV và HS.* Thông tin phản hồi về kết quả hoạt động ngoại khóa, kết quả học bài, làm bài tập... với những điểm số, nhận xét đánh giá khách quan, khen - chê chân tình của

GV có tác động rất lớn đến tinh thần và kết quả học tập của HS. Ý kiến phản hồi của HS về môn học, bài học và phương pháp dạy học của GV giúp GV điều chỉnh việc dạy đạt hiệu quả.

3. Một số biện pháp TCHĐHT của HS PT trong dạy đọc hiểu văn bản nêu trên đã dựa vào tiến trình tổ chức bài học, bám sát từng bước đi của bài học. Các biện pháp này có thể không mới nhưng chưa bao giờ cũ. Để tổ chức, định hướng cho HS đọc hiểu văn đạt hiệu quả cao, mỗi GV có thể lựa chọn và phối hợp các phương pháp và hình thức tổ chức khác nhau, nhưng chắc chắn những biện pháp TCHĐHT cho HS sẽ góp phần nâng cao chất lượng đọc hiểu văn một cách thiết thực. “Đọc hiểu đòi hỏi sự học hỏi liên tục cho phép một cá nhân đạt được mục đích của mình, phát triển kiến thức, tiềm năng và tham gia một cách đầy đủ trong xã hội rộng lớn” (UNESCO về đọc hiểu) (2). □

(1) I.K. Fkharlapmop. **Phát huy tính tích cực của học sinh như thế nào?** NXB Giáo dục, H. 1978.

(2) Đỗ Ngọc Thống. **Chương trình Ngữ văn trong nhà trường phổ thông Việt Nam.** NXB Giáo dục Việt Nam, H. 2011.

Tài liệu tham khảo

1. Nguyễn Trọng Hoàn. **Rèn luyện tư duy sáng tạo trong dạy học tác phẩm văn chương.** NXB Giáo dục, H. 2000.

2. Nguyễn Thanh Hùng. **Hiểu văn dạy văn.** NXB Giáo dục, H. 2000.

3. Nguyễn Thanh Hùng. **Đọc và tiếp nhận tác phẩm văn chương.** NXB Giáo dục, H. 2003.

4. Nguyễn Thị Thanh Hương. **Dạy học văn ở nhà trường phổ thông.** NXB Đại học quốc gia, H. 2001.

5. Nguyễn Kỳ. **Mô hình dạy học tích cực lấy học sinh làm trung tâm.** NXB Giáo dục, H. 1995.

6. Trịnh Xuân Vũ. **Những biện pháp tích cực hóa hoạt động tiếp nhận của học sinh trong giờ học tác phẩm văn chương ở nhà trường phổ thông trung học.** Luận án Phó tiến sĩ khoa học sư phạm tâm lí, Trường Đại học sư phạm Hà Nội I, H. 1993.

SUMMARY

Measures positive improving to learning activities of high school students in teaching literature reading comprehension which are used before, during and after class include the followings: guiding students to work with textbooks; instructing them to use materials related to the lesson, building before-class questions and text comprehension questions; creating reading excitement and needs; putting students into literary and artistic works, and making positive interaction relationships; consolidating lesson; helping students make habits of studying and doing homework; renewing tests; and discussing with colleagues and students after class.